

Η απαγόρευση της αυθαιρεσίας

«Η σύσταση ανώτατων σχολών από ιδιώτες απαγορεύεται.»
Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 16, παρ. 8

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Τμήματος Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: tziritas@csd.uoc.gr

Στο Σύνταγμα μιας χώρας αποτυπώνεται η ιστορία της. Η αναθεώρησή του επομένως θα πρέπει να αντικατοπτρίζει ιστορικές αλλαγές. Πριν εξετάσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο γίνεται σήμερα η συζήτηση για την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος, θα ήταν χρήσιμο να αναζητήσουμε τις ρίζες των επίμαχων διατάξεων στο Σύνταγμα της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας του 1975, όπου για πρώτη φορά από καταβολής ελληνικού κράτους εμφανίζεται η φράση που αναφέρεται ανωτέρω στον τίτλο του άρθρου.

Το ιστορικό της απαγόρευσης

Περί τα μέσα Ιανουαρίου 1973 αποκαλύπτεται από τον Τύπο ότι λειτουργεί ξένο Τεχνολογικό Ινστιτούτο στην Αθήνα. Οι σπουδαστές του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ) αντιδρούν μαζικά και κηρύσσουν αποχή από τα μαθήματα καταγγέλοντας την προσπάθεια του δικτατορικού καθεστώτος να ιδρύσει ξενόγλωσσα Πανεπιστήμια στην Ελλάδα, και ταυτόχρονα διατυπώνουν αιτήματα σχετικά με τον ελεύθερο φοιτητικό συνδικαλισμό και τη συμμετοχή εκλεγμένων αντιπροσώπων των φοιτητών στη σύνταξη του Καταστατικού Χάρτη των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων¹. Αρχικά η Σύγκλητος του ΕΜΠ αντιδρά με κλείσιμο του Ιδρύματος για να διαχειρισθεί αυτόνομα την κρίση. Μάλιστα οι πιέσεις του κυβερνητικού επιτρόπου οδηγούν τον Προπρύτανη του ΕΜΠ να παραιτηθεί για την υπεράσπιση της «αυτοτέλειας των ΑΕΙ» και για λόγους «ακαδημαϊκής και προσωπικής ευθιξίας». Η επαναλειτουργία του ιδρύματος αρχές Φεβρουαρίου συνοδεύεται από κλιμάκωση των κινητοποιήσεων, που ανάγκασαν το καθεστώς σε υποχώρηση με αναστολή λειτουργίας του ξενόγλωσσου Ινστιτούτου. Η Σύγκλητος εξέτασε διεξοδικά την κατάσταση σε μια μακρά συνεδρίαση (7 και 8 Φεβρουαρίου) και έλαβε την ακόλουθη απόφαση². «Τα μέλη της Συγκλήτου:

- 1) Δέχονται ότι πρέπει να αποκλεισθεί απολύτως η σύσταση και η λειτουργία ξένων ιδρυμάτων Ανώτατης Τεχνικής Εκπαιδύσεως στην Ελλάδα,
- 2) Δέχονται τη συμμετοχή των εκπροσώπων των σπουδαστών (τον πρώτο κάθε τάξεως) εις τας συνεδριάσεις της Συγκλήτου και του Συλλόγου των καθηγητών κάθε Σχολής,
- 3) Δέχονται την εκλογή αντιπροσώπων για το Πανσπουδαστικό Συνέδριο,
- 4) Δέχονται να εκφράσουν οι σπουδαστές τις απόψεις τους για την κατάρτιση του Καταστατικού Χάρτη,
- 5) Εμμένουν στην πιστή εφαρμογή των διατάξεων και των θεσμών που κατοχυρώνουν το πανεπιστημιακό άσυλο,
- 6) Υπογραμμίζουν ότι το Ίδρυμα επέδειξε και επιδεικνύει ιδιαίτεραν εναισθησίαν εις παν θέμα σχέσιν έχον με την αυτοτέλειαν των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.»

Παραθέσαμε το σύνολο των αποφάσεων, αν και μας αφορά κυρίως η πρώτη εξ αυτών, γιατί υπήρξαν ιστορικές και σημαντικές για τη συνέχεια. Το καθεστώς αντέδρασε με μέτρα τρομοκράτησης, ενώ οι εκλεγμένες επιτροπές φοιτητών του ΕΜΠ υπέβαλαν υπόμνημα προς τον

¹ Πρόκειται για το Νόμο Πλαίσιο για τα ΑΕΙ.

² Μ. Παπάζογλου, Φοιτητικό κίνημα και δικτατορία, Εκδόσεις Επικαιρότητα, 1983.

Πρύτανη όπου αναφέρονταν: « ... Ζητούμε από τους καθηγητές τη δύσκολη τούτη στιγμή να αναλογισθούν τις ευθύνες τους και να συμπαρασταθούν στο δίκαιο αγώνα μας. ... Αξιοίτιμοι καθηγητές, “όποιος συλλογάται λεύτερα, συλλογάται καλά”. Δεν μας τρομάζουν, γιατί γνωρίζουμε ότι αγωνιζόμαστε για το συμφέρον του έθνους μας.»

Στο Σύνταγμα της χώρας που εγκαθιδρούσε την Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία εκφράσθηκε ευρύτατη συναίνεση στα θέματα Παιδείας και ειδικά για την Ανώτατη Εκπαίδευση η φωνή του Έθνους που έρχονταν από τα ζοφερά χρόνια της δικτατορίας εισακούσθηκε: «Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση.» Η εθνική ενότητα ήταν καθολική.

Η σημερινή πραγματικότητα

Τα τελευταία χρόνια έχει εκφρασθεί η απαίτηση άρσης της απαγόρευσης που θεσπίζει το Σύνταγμα με ποικίλη επιχειρηματολογία. Πριν συζητήσουμε μερικά από τα επιχειρήματα που έχουν διατυπωθεί, θα έπρεπε να σταθούμε στις ιστορικές αλλαγές που έχουν συντελεσθεί στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, τόσο στη χώρα μας, όσο και διεθνώς, κατά την τελευταία τριακονταετία. Δύο είναι οι σημαντικότερες αλλαγές: α) αύξηση της ζήτησης και μαζική πρόσβαση, και β) διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Ο αριθμός των φοιτητών στη χώρα μας υπερτριπλασιάσθηκε κατά την τελευταία τριακονταετία. Η ζήτηση για ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση είναι τόσο υψηλή, ώστε παρά τη διεύρυνση της πρόσβασης η χώρα εξακολουθεί να έχει μεγάλο αριθμό φοιτητών εκτός των συνόρων. Με βάση στοιχεία του Οργανισμού για την Οικονομική Ανάπτυξη και Συνεργασία (ΟΟΣΑ) 55074 έλληνες φοιτούσαν στο εξωτερικό το 2001, φέρνοντας τη χώρα μας στην τέταρτη θέση μετά την Κίνα, την Κορέα και την Ινδία. Με αναγωγή στον πληθυσμό της χώρας η Ελλάδα έχει το μεγαλύτερο ποσοστό στον κόσμο για φοίτηση σε άλλη χώρα, χωρίς να προσμετρώνται όσοι σπουδάζουν σε παραρτήματα ξένων ιδρυμάτων, που ανέρχονται σε περίπου 20000.

Τα ανωτέρω στοιχεία αποτελούν άλλη μία ένδειξη της εντεινόμενης διεθνοποίησης στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Στις χώρες του ΟΟΣΑ ο αριθμός των φοιτητών που σπουδάζει εκτός συνόρων διπλασιάσθηκε από το 1980 στο 2000. Ωστόσο η διεθνοποίηση εκφράζεται με ποικίλες μορφές και ταυτόχρονα υπάρχουν διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις. Εκτός από τις μετακινήσεις των φοιτητών, υπάρχουν πλέον οι «μετακινήσεις» των προγραμμάτων σπουδών μέσω παραχώρησης δικαιωμάτων σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς να λειτουργούν ως θυγατρικά παραρτήματα, όπως τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών στη χώρα μας. Τα μητρικά ιδρύματα είναι συχνά δημόσια.

Τέσσερις πολιτικές προσεγγίσεις ξεχωρίζουν³: α) αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus, β) προσέλκυση ταλαντούχων φοιτητών για ενίσχυση της εγχώριας οικονομίας της γνώσης, γ) πώληση εκπαιδευτικών υπηρεσιών για προσπορισμό εσόδων, όπου διακρίνονται κύρια αγγλόφωνες χώρες (Μεγάλη Βρετανία, Αυστραλία, Η.Π.Α.), και δ) δημιουργία αρχικής υποδομής ανώτατης εκπαίδευσης με ενθάρρυνση ξένων επενδύσεων, όπου κύρια τα παραδείγματα προέρχονται από τη Νοτιο-ανατολική Ασία και τη Μέση Ανατολή. Η χώρα μας εμφανίζεται με δύο πολιτικές σε ουσιαστική αντίφαση μεταξύ τους, συνεργαζόμενη αφενός σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ευνοώντας ή αποδεχόμενη τη λειτουργία ξένων παραρτημάτων αφετέρου, χωρίς μάλιστα να υφίσταται πιεστική ανάγκη όπως στη Νοτιο-ανατολική Ασία, αφού και μεγάλος αριθμός ιδρυμάτων υπάρχει και ανθρώπινο κεφάλαιο ικανό να στηρίξει περαιτέρω ανάπτυξη.

³ K. Larsen and S. Vincent-Lancrin, “Internationalisation of Higher Education”, *OECD Observer*, August 2004.

Αν τα ανωτέρω περιγράφουν συνοπτικά τη σημερινή πραγματικότητα, τίθεται το ερώτημα ποιές είναι οι τάσεις για την επόμενη εικοσαετία. Ο αναλυτής στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης του ΟΟΣΑ, Stéphan Vincent- Lancrin, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα Le Monde (15 Ιανουαρίου 2006) δήλωσε: «Το μοντέλο εκπαίδευσης θα διεθνοποιηθεί στο ανώτερο επίπεδο, δηλαδή αυτό των μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών. ... Αντίθετα οι βασικές σπουδές θα μείνουν εντός εθνικού πλαισίου. Τα χρόνια βασικών σπουδών θα μπορούσαν βαθμιαία να αποτελούν επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.» Στην ίδια συνέντευξη στο ερώτημα εάν τα Πανεπιστήμια θα ιδιωτικοποιηθούν, ο Stéphan Vincent- Lancrin απάντησε: «Αμφιβάλω, γιατί πολιτικά οι δημοκρατίες έχουν συμφέρον να κρατήσουν τουλάχιστον μερικά τον έλεγχο της ανώτατης εκπαίδευσης ... κατ'αρχήν για λόγους ίσων ευκαιριών. ... Οι δημοκρατίες μπορεί επίσης να βρουν στρατηγικό (εθνικό) ενδιαφέρον να κρατήσουν κάποιο έλεγχο στη μόρφωση».

Πριν συνεχίσουμε θα έπρεπε να διακρίνουμε τους ρόλους διαφορετικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που θα μπορούσαν να έχουν λόγο στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση με βάση την υπάρχουσα στη χώρα μας κατάσταση. Τα Πανεπιστήμια έχουν τριπλό ρόλο. Έχουν κατ'αρχήν διπλή εκπαιδευτική αποστολή: να δώσουν μια γενική επιστημονική παιδεία υψηλού επιπέδου και μια ειδική επαγγελματική μόρφωση. Αλληλένδετος με τον εκπαιδευτικό ρόλο είναι αυτός της επιστημονικής έρευνας, χωρίς την οποία είναι αδύνατη η εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, που γίνεται μόνο από λειτουργούς ερευνητικά ενεργούς. Τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έχουν ως αποστολή την τεχνολογική επαγγελματική εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, συχνά βασισμένη σε τεχνολογικά προσανατολισμένη έρευνα. Τέλος, υπάρχουν εκπαιδευτήρια με σκοπό την ειδική επαγγελματική μόρφωση. Σε αυτά θα περιλαμβάνονταν τόσο τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, όσο και τα παραρτήματα ξένων Πανεπιστημίων που λειτουργούν στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια ενεξέλεγκτα σε κενό νομοθεσίας. Ούτε τα μεν ούτε τα δε προσφέρουν πληρότητα γενικής επιστημονικής παιδείας και πολύ περισσότερο δεν κατοχυρώνουν την υπόστασή τους σε επιστημονική ή τεχνολογική ερευνητική δραστηριότητα.

Το διακύβευμα της αναθεώρησης του άρθρου 16

Το ζήτημα της αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος θα έπρεπε να αντιμετωπισθεί στο πλαίσιο των διεθνών εξελίξεων των τελευταίων χρόνων και της κατάστασης της ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα μας. Δύο ερωτήματα θα έπρεπε να απαντηθούν:

- Είναι αναγκαία η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος για την ανταπόκριση της χώρας στις διεθνείς προκλήσεις;
- Ενδεχόμενη αναθεώρηση ενέχει κινδύνους και ποιές συνέπειες μπορεί να έχει;

Ας αποπειραθούμε να απαντήσουμε. Δύο είναι οι κύριες προκλήσεις, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η μαζική πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση και ο διεθνής ανταγωνισμός. Θα τις εξετάσουμε στη συνέχεια.

Σε μια οικονομία που βασίζεται όλο και περισσότερο στη γνώση θα πρέπει να διευρυνθούν οι δυνατότητες πρόσβασης στην εκπαίδευση. Αφενός σε βραχύ χρονικό ορίζοντα θα έπρεπε η υποχρεωτική εκπαίδευση να επεκταθεί σε δώδεκα χρόνια και εφετέρου θα έπρεπε να παρέχεται σε όλους τους νέους η ευκαιρία πρόσβασης σε σπουδές ανάλογα με τις δυνατότητές τους, το επίπεδο των γνώσεών τους και τις κλίσεις τους. Επομένως τόσο για τα Πανεπιστήμια και τα Πολυτεχνεία, όσο και για τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, η πρόσβαση θα έπρεπε να συνεχίζεται να ρυθμίζεται με εξετάσεις. Ωστόσο οι εξετάσεις θα έπρεπε να αποσκοπούν κύρια στην πιστοποίηση ενός αναγκαίου επιπέδου γνώσεων και να μειωθεί ο έντονα διαγωνιστικός χαρακτήρας. Η εισαγωγή θα ήταν προτιμότερο να γίνεται σε ευρύτερες επιστημονικές ενότητες, ώστε ο οριστικός προσανατολισμός και επιλογή προγράμματος σπουδών να γίνεται εντός του Πανεπιστημίου. Τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα θα έπρεπε να έχουν διακριτή διαδικασία εξετάσεων και επιλογής σε σχέση με τα Πανεπιστήμια. Τόσο η αποστολή των ιδρυμάτων όσο και το επίπεδο πρόσβασης είναι διαφορετικά. Θα ήταν προτιμότερο να υπάρξει αντίστοιχη προσαρμογή και των

εξετάσεων εισαγωγής. Με αυτές τις αλλαγές η δημόσια ανώτατη εκπαίδευση θα μπορεί να ανταποκριθεί καλύτερα τόσο στην ποσότητα όσο και στη διαφοροποίηση της ζήτησης από μέρους των υποψηφίων σε συνάρτηση και με τις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας.

Μένει ο χώρος της ανώτερης επαγγελματικής εκπαίδευσης, για τον οποίο δεν υφίσταται ο περιορισμός του Συντάγματος. Ωστόσο υφίστανται δραστηριότητες ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων που λειτουργούν υπό καθεστώς αυθαιρεσίας, χωρίς έλεγχο και ρυθμίσεις. Το καθεστώς αυτό δεν θα έπρεπε να παραταθεί. Αλλά δεν απαιτείται η αναθεώρηση του Συντάγματος για να υπάρξει νομοθετική ρύθμιση. Μόνο πολιτική βούληση απαιτείται, για να αναγνωρισθεί ότι τα υπάρχοντα εκπαιδευτήρια παρέχουν αποκλειστικά εξειδικευμένες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, κύρια στην Πληροφορική και τα Οικονομικά των Επιχειρήσεων, κι επομένως δεν αποτελούν ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα με την έννοια που αναλύθηκε προηγούμενα, έστω και αν έχουν τη διαπίστευση αναγνωρισμένων ξένων οργανισμών. Η τυχόν αναβάθμισή τους θα αποτελεί ουσιαστικά παραχάραξη της πραγματικότητας και υποβάθμιση της αξίας της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Αν η αναθεώρηση του Συντάγματος σκοπεύει στην αναγνώριση των εν λόγω ιδρυμάτων ως ανώτατων, τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος να ναρκοθετηθεί η ποιότητα της ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα μας στο σύνολό της, πολύ περισσότερο που η ανάπτυξη και αύξηση των τελευταίων χρόνων δεν έχει σταθεροποιηθεί.

Η διεθνής παρουσία της χώρας

Η ενεργός διεθνοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα μας μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από δύο τύπου δραστηριότητες. Η πρώτη συνίσταται στη σύναψη διεθνών, κυρίως ευρωπαϊκών, διμερών ή πολυμερών συνεργασιών. Η δεύτερη απαιτεί την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να απευθύνονται σε φοιτητές από το εξωτερικό.

Οι ευρωπαϊκές συνεργασίες αποτελούν πλέον αναγκαιότητα για τις μεταπτυχιακές σπουδές. Ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης είναι ορατός, αν τα ελληνικά Πανεπιστήμια παραμείνουν περιχαρακωμένα στην ευρωπαϊκή περιφέρεια. Οι συνεργασίες έχουν το πλεονέκτημα της ισότιμης συμμετοχής στην οικοδόμηση του ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας. Αντίθετα η ίδρυση παραρτημάτων ξένων πανεπιστημίων θα έχει ως αποτέλεσμα τη μερική υπαγωγή της χώρας στο πλαίσιο του βρετανικού και του αμερικάνικου εκπαιδευτικού συστήματος.

Η άλλη πλευρά της διεθνούς παρουσίας σχετίζεται με το ρόλο που μπορεί να παίζει η χώρα στην υποδοχή ξένων φοιτητών, ιδιαίτερα από τις βαλκανικές χώρες και την Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό το στόχο υπηρετεί το Διεθνές Πανεπιστήμιο που πρόσφατα ιδρύθηκε. Στο πλαίσιο της αυτοτέλειας των ιδρυμάτων θα έπρεπε να τους δοθεί η δυνατότητα να σχεδιάζουν ειδικά προγράμματα σπουδών, είτε στο πλαίσιο συνεργασιών, είτε αυτόνομα, που να απευθύνονται σε ταλαντούχους υποψήφιους φοιτητές από τις γειτονικές μας χώρες, με σημαντικά πλεονεκτήματα έναντι των βρετανικών και αμερικανικών πανεπιστημίων προς τα οποία με ευκολία δίδονται άδειες λειτουργίας στη χώρα μας.

Έχει επίσης τεθεί το θέμα της συμμετοχής της τοπικής αυτοδιοίκησης στον καθορισμό των στόχων και της αποστολής των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Σε μια εποχή που η γνώση αποτελεί δύναμη και συντελεστή παραγωγής θα έπρεπε πράγματι να αναζητηθούν οι δίαυλοι για να αναπτυχθεί ο ρόλος και η συμβολή των περιφερειών στην ανώτατη εκπαίδευση και στην έρευνα. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο πλαίσιο της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης, γιατί μπορεί πληρέστερα να υπηρετήσει το δημόσιο συμφέρον και τους δημοκρατικά καθορισμένους στόχους για την ανάπτυξη των περιφερειών. Θα έπρεπε βέβαια να σημειωθεί ότι χώρες στις οποίες οι περιφερειακές διοικήσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανώτατη εκπαίδευση είναι αυτές που έχουν αιρετή διοίκηση, που σχεδιάζει παρεμβάσεις σε περιφερειακό επίπεδο, συμπεριλαμβάνοντας το σύνολο των ιδρυμάτων μιας περιφέρειας που σε αυτό το πλαίσιο αλληλοσυμπληρώνονται.

Η καλύτερη ανταπόκριση στις απαιτήσεις τόσο της διεθνούς συνεργασίας όσο και της περιφερειακής ανάπτυξης απαιτούν τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης δημόσιου/ιδιωτικού, η οποία όμως δεν απαιτεί την αναθεώρηση του Συντάγματος. Στο Σύνταγμα μόνο η σύσταση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων απαγορεύεται, όχι η δημιουργική συνεργασία ιδιωτικών επιχειρήσεων και δημοσίων ιδρυμάτων με αμοιβαίο όφελος.

Τελικό συμπέρασμα: η βέλτιστη προσαρμογή των ελληνικών πανεπιστημίων στις ανάγκες μαζικής πρόσβασης των νέων της χώρας στην ανώτατη εκπαίδευση και στις απαιτήσεις διεθνών συνεργασιών δεν προϋποθέτει την ίδρυση «μη κρατικών» Πανεπιστημίων.

Οι κίνδυνοι της αυθαιρεσίας

Μένει να εξετάσουμε πιθανές προβλέψιμες συνέπειες της άρσης της απαγόρευσης ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων. Άμεσα θα δώσει τη δυνατότητα σε παραρτήματα ξένων πανεπιστημίων που λειτουργούν στη χώρα μας να αποκτήσουν ακαδημαϊκή αναγνώριση, ενώ δεν πληρούν την τριπλή αποστολή που θα έπρεπε να διαπιστώνεται για αυτό. Η αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων των εκπαιδευτηρίων αυτών μπορεί να ρυθμισθεί νομοθετικά στο πλαίσιο της σχετικής ευρωπαϊκής οδηγίας (36/2005). Επομένως ουδένα θεμελιώδες δικαίωμα ελλήνων πολιτών παραβιάζεται με τον περιορισμό της λειτουργίας των παραρτημάτων στον πραγματικό τους ρόλο. Η ακαδημαϊκή όμως αναγνώριση θα σημάνει υποβάθμιση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη χώρα μας συνολικά.

Γίνεται συχνά αναφορά σε ίδρυση «μη κερδοσκοπικών» πανεπιστημίων. Ο όρος οδηγεί σε λαθεμένες ερμηνείες, γιατί δεν αναφέρει με σαφήνεια ότι το κόστος της εκπαίδευσης θα πληρώνεται εξ ολοκλήρου από τους εκπαιδευόμενους φοιτητές-πελάτες. Δεν θα μπορούσαμε φυσικά να παραβλέψουμε το γεγονός ότι με αυτό τον τρόπο ένα δικαίωμα μετατρέπεται σε εμπορευματική σχέση. Θα μπορούσε να αντιτείνει κανείς ότι σε μια οικονομία της αγοράς, θα έπρεπε να υπάρχει η ελευθερία της παροχής υπηρεσιών, εφόσον θα υπήρχε αντίστοιχη ζήτηση. Θα μπορούσε να το δεχθεί κανείς, αν δεν ελλόχευε ο κίνδυνος της περιφρόνησης κάθε μορφής αξιοκρατίας. Υπάρχουν παραδείγματα σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, που πρόσφατα μετατράπηκαν σε οικονομίες της αγοράς, όπου οι σπουδές σε ένα και το αυτό Πανεπιστήμιο γίνονται με δύο διαφορετικές τρόπους: εισαγωγή κατόπιν εξετάσεων και παροχή δωρεάν παιδείας, και εισαγωγή χωρίς εξετάσεις και καταβολή διδάκτρων. Το ίδιο κινδυνεύει να γίνει και στη χώρα μας, αλλά σε διαφορετικά ιδρύματα. Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια θα δέχονται όσους αποτυγχάνουν να εισαχθούν σε Τμήμα και Πανεπιστήμιο της επιλογής τους, όπου θα πληρώνουν αδρά δίδακτρα για να λάβουν ένα πτυχίο διαπιστευμένο από οργανισμούς με κοινά ιδιοτελή συμφέροντα με τους παροχείς της εκπαιδευτικής υπηρεσίας.

Υπάρχει ωστόσο άλλη μια πλευρά του όρου «μη κερδοσκοπικά» Πανεπιστήμια που θα έπρεπε να εξετασθεί επίσης. Δε σημαίνει φυσικά ότι οι ιδιοκτήτες αδιαφορούν για το οικονομικό αποτέλεσμα, αλλά ότι αυτό δεν θα αναδιανέμεται στο πλαίσιο μιας εταιρικής σχέσης ή υπό τη μορφή μερισμάτων μετοχών. Δηλαδή το καθεστώς του «μη κερδοσκοπικού» προσφέρει ουσιαστικά προστασία των ιδιοκτητών έναντι των δημόσιων οικονομικών υπηρεσιών, αφού τα «μη κερδοσκοπικά» ιδρύματα θα θεωρούνται ότι λειτουργούν υπέρ του δημοσίου συμφέροντος, αν και με περιορισμένο δημόσιο έλεγχο. Γιατί ένα ερώτημα που ανακύπτει άμεσα είναι αν θα εφαρμόζονταν στα ιδιωτικά πανεπιστήμια ο «Νόμος Πλαίσιο για την Ανώτατη Εκπαίδευση». Η απάντηση φαίνεται προφανής. Οπότε το επόμενο ερώτημα θα ήταν ποιός παρέχει τη διαπίστευση και ποιό θα είναι το νομοθετικό πλαίσιο. Με ποιό τρόπο θα αποτραπεί η διαπίστευση από οργανισμούς του εξωτερικού; Εξάλλου τα βρετανικά Κολλέγια που λειτουργούν στη χώρα μας έχουν ήδη διαπιστευθεί από το British Accreditation Council. Θέλει η Ελλάδα να παραχωρήσει σε ξένους οργανισμούς το δικαίωμα να εγκρίνουν τη λειτουργία προγραμμάτων σπουδών στη χώρα μας και να παρέχουν ακαδημαϊκή αναγνώριση;

Η άρση της απαγόρευσης ίδρυσης ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων από ιδιώτες χωρίς να λύνει κανένα πρόβλημα της ανώτατης εκπαίδευσης ενέχει αβεβαιότητες, αν όχι ορατούς κινδύνους. Αντίθετα οι πραγματικές προκλήσεις μπορούν να αντιμετωπισθούν χωρίς να αναθεωρηθεί το Σύνταγμα με προσαρμογή της νομοθεσίας στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, που οπωσδήποτε περιλαμβάνουν το Νόμο Πλαίσιο για την Ανώτατη Εκπαίδευση.

Το καίριο τελικά ζήτημα αφορά στο ρόλο που η χώρα μας φιλοδοξεί να παίξει στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Θα συνυπάρχουν ένα δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα υποχρηματοδοτούμενο από την Πολιτεία με έναν εμπορικό κλάδο παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών παραγόμενων εκτός Ελλάδας, κατά τα πρότυπα χωρών που ενδιαφέρονται για τη δημιουργία πανεπιστημιακής υποδομής; Ή θα θεωρήσει η Ελλάδα με το μεγάλο αριθμό διαπρεπόντων επιστημόνων, τόσο εντός των συνόρων, όσο και εκτός αυτών, την ανώτατη εκπαίδευση ως κύριο μοχλό ανάπτυξης και διεθνούς προβολής της χώρας και θα στηρίξει τη Δημόσια Ανώτατη Εκπαίδευση; Οι δύο αυτές πολιτικές δεν συμβιβάζονται. Η απάντηση στο δίλημμα εμπεριέχει την απάντηση στο ερώτημα της σκοπιμότητας αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος.

Ηράκλειο, 3 Μαΐου 2006